

مبانی و راهبردهای تحقق امنیت پایدار و کارآمدی نظام کارگزاری

هدایت لطفیان^۱

تاریخ دریافت: ۹۱/۱/۱۶

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۱/۲/۳۰

فصلنامه آفاق امنیت / سال پنجم / شماره چهاردهم - بهار ۱۳۹۱

چکیده

تعریف حقیقی امنیت و پایداری مبتنی بر شاخص‌های فطری و کرامت و مؤلفه‌های ثبات‌بخشی باور انسان در تطبیق با اهداف نظام خلقت و دستیابی به مقام عبودیت و خلیفه‌اللهی است که در مقابل تخدیر و توهمزایی آرامش نظام‌های غیرالهی قرار می‌گیرد. لذا کارآمدی در بستر امنیت در نگاه اسلامی با نگاه به امنیت از درون و نیز براساس شاخص‌های حساسی و هندسی در مدیریت ایجاد امنیت در جامعه محقق می‌شود. در مقاله حاضر تلاش شده است با بهره‌گیری از روش اکتشافی، ضمن تعریف و تبیین اجمالی امنیت پایدار و کارآمدی، راهبردهای تفکیکی هر یک در تحقق بهینه در نظام کارگزاری جمهوری اسلامی ایران به منظور دستیابی به اهداف عالی آن مورد تبیین قرار گیرد.

واژگان کلیدی

امنیت پایدار، اسلام، کارآمدی، کارگزاری، مردم، فطرت

مقدمه

حیات فردی و اجتماعی انسان همواره در سایه وجود حدودی از امنیت ممکن است. امنیت را می‌توان تأمین آسایش، راحتی خیال و نبودن شرایط خوف و ترس در زندگی فردی و اجتماعی یا وجود مجموعه شرایطی دانست که به انسان توانایی حرکت و برنامه‌ریزی برای تغییر وضعیت فعلی به وضعیت بهتر را می‌دهد. ریشه اصلی گرایش به امنیت را باید در فطرت انسان جست‌وجو کرد. اگر فطرت را گرایش‌های عالی انسان بنامیم، گرایش به امنیت پایدار یکی از گرایش‌های عالی انسان است. انسان فطرتاً از خوف و ناامنی گریزان و به محیطی نیازمند است که بتواند به دور از فشارهای روحی و اجتماعی استعدادهای خویش را شکوفا و آنها را در مسیر رشد و تکامل هدایت کند. با توجه به فراگیر بودن دین مبین اسلام در همه عرصه‌های فردی و اجتماعی و تبیین اصول ارزشی حاکم بر اسلام بر مبنای نظام امامت و ولایت، ضرورت اجرای اسلام به منظور بهره‌مندی از آثار و فواید آن در دستیابی به قسط و عدل، خلافت الهی و امنیت و آرامش مقدمه‌ای برای هدایت، کمال و سعادت فرد و جامعه به شمار می‌آید. چنان که سعادت فردی در دستیابی به مقام خلیفه الهی و انسان کامل بودن، و سعادت اجتماعی در مهیاسازی مدینه فاضله و تمدن راستینی است که پرورش‌دهنده انسان‌های جویای خلیفه‌اللهی است. البته حضور و اتحاد مردم بر محور حق و نظام اسلامی، برخورداری حداکثری آنان از اخلاق و معارف دینی و اهتمام به نصرت دین الهی تعیین‌کننده میزان استواری حکومت در نیل به اهداف است (جوادی آملی، ۱۳۷۹: ۸۸-۶۲). در مقاله حاضر تلاش شده است با بهره‌گیری از روش اکتشافی منبعث از قرآن، سیره پیامبر(ص)، ائمه معصومین(ع) و نیز تجربیات دوران ۳۴ ساله انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران، ضمن تعریف و تبیین اجمالی امنیت پایدار و کارآمدی، راهبردهای تفکیکی هر یک در تحقق بهینه آنها در نظام کارگزاری جمهوری اسلامی ایران به منظور دستیابی به اهداف عالیّه آن، مورد تبیین قرار گیرد.

۱. تبیین مفاهیم کلیدی الف) امنیت پایدار

در تعریف امنیت و پایداری می‌توان از شاخص‌هایی که برای فطرت بیان شده است، بهره گرفت. با این حال، این تعریف باید با اجماع هدف تطبیق داشته باشد تا هیچ‌گاه احساس گریز از تعادل به وجود نیاید. همان‌گونه که جنگ نرم با باور کار دارد، قرآن

کریم نیز در آیه «واعدوا لهم ماستطعتم من قوه» به صراحت بیان می‌کند که باور دشمن باید به گونه‌ای شکل گیرد که به فکرش خطور نکند که بخواهد علیه ما قدم بردارد. عدم تعریف امنیت پایدار به مثابه قدم گذاشتن در زمینی سست است. شرایطی مانند عدم تعادل، آشوب و شورش در هر جامعه نوعی خروج از امنیت تلقی می‌شود. به رغم فراوانی عوامل آشوب و بی‌قراری جامعه، سبب تأنی و تأمل در رفتار جمعی می‌شود. اصول مبنایی امنیت پایدار را باید با توجه به این مفاهیم استخراج کرد. تعمیق پایداری در خلوت هر کس ایجاد می‌شود. گفتار، رفتار، قوانین و مقررات اسلامی باید موجب آرامش درونی افراد شود تا برای اجرای اوامر و نواهی الهی تسلیم‌تر شوند. هم‌چون کاروان حجاج که به نیابت از حاجیان، همه نیازمندی‌های آنها را در ایام حج تأمین می‌کند تا آنان به عبادات بپردازند، خداوند متعال همه نیازمندی‌های انسان را تأمین کرده است که تنها او را عبادت کند و از کثرت دور شود و به وحدت بیندیشد و نظام توحیدی حقیقی مبتنی بر هو الاول، هو الاخر، هو الظاهر و هو الباطن را در وجود او تعبیه کند. لذا روزه و نماز ساختاری برای انتقال این مفاهیم است. اما انسان غرق در نعمت‌های خداوند حریص می‌شود و برای افزایش روزی طمع می‌کند. باید تعیین شود که آن گلوگاه‌ها کجاست تا انسان مسلمان که باید به پایداری امنیتی بر مبنای کرامت برسد، بتواند به صورت مستمر آنها را مشمول کنترل راهبردی درونی قرار بدهد تا در حشر نهایی و در محضر الهی پس از رسیدگی به حساب و کتاب‌ها میزان بندگی خداوند او اندازه‌گیری شود. طبق این نگرش، امنیت پایدار به اختصار عبارت است از: «بازتعریف شاخص‌ها و تعاریف فطرت برای ایجاد احساس تعادل، ثبات‌بخشی، تعمیق، تعالی، کنترل راهبردی درونی بر مبنای کرامت و آرامش و مدیریت بازگشت تعادل در باور انسان در جامعه و مصونیت‌سازی به منظور رفع موانع عبودیت خداوند.»

چنان که خداوند متعال در مهندسی معکوس آیه مبارکه «فلیعبدوا رب هذا البيت الذی اطعمهم من جوع و آمنهم من خوف» رهایی از جوع و خوف را از آثار عبودیت دانسته است، بر این مبنا و دیدگاه باید امنیت پایدار طراحی و محقق شود و مردم همواره به سمت سکینه و آرامش رهنمون شوند و از تخدیر شدن آنها که دستور کار اکثر نظام‌های غربی و شیطانی است و مبتنی بر توهم‌زایی آرامش در مقابل حقیقت است، جلوگیری شود تا در نهایت موانع عبودیت خداوند برای افراد برطرف گردد.

ب) کارآمدی و نظام کارگزاری

- مفهوم کارآمدی

کارآمدی معادل واژه لاتین Effectiveness است، این اصطلاح در زبان فارسی به تأثیر، سودمندی، اثربخشی، کارایی و فایده ترجمه شده است (جعفری، ۱۳۷۷، ج ۱).

در مفهوم اصطلاحی، کارآمدی از منظر کارکردهای متفاوت و براساس دیدگاه‌های گوناگون و مبتنی بر نظام‌های ارزشی متفاوت، تعریف شده است. اصطلاح کارآمدی بیشتر در سه قلمرو مدیریت، اقتصاد و سیاست کاربرد دارد. در فرهنگ علوم سیاسی این اصطلاح به اثربخشی، تأثیر، توانایی نفوذ، کفایت، قابلیت و لیاقت معنا شده است. در تعریف دیگری، کارآمدی با کارایی مترادف گرفته و این‌گونه تعریف شده است: قابلیت و توانایی رسیدن به هدف‌های تعیین‌شده و مشخص. سنجش مقدار کارایی از طریق مقایسه مقدار استاندارد با هدف یا مقدار کیفیتی که عملاً به دست آمده است، صورت می‌گیرد (آقایخی، ۱۳۷۹: ۴۴۶). در فرهنگ اقتصادی، کارآمدی و کارایی، مترادف گرفته شده و چنین تعریف شده است: استفاده مطلوب از منابع یا عوامل تولید یا قابلیت و توانایی رسیدن به اهداف از پیش تعیین‌شده (گلریز، ۱۳۶۸). در مدیریت، کارآمدی به درجه و مقداری گفته می‌شود که یک اقدام یا فعالیت به هدف پیش‌بینی‌شده نایل می‌شود (فرنج، ۱۳۷۱: ۲۱۱). برخی آن را به نسبت ستاده‌ها به نهاده‌ها تعریف (زاهدی، ۱۳۷۶: ۱۱۲-۱۱۱) و برخی دیگر آن را موفقیت در تحقق اهداف با توجه به امکانات و موانع (فتحعلی، ۱۳۸۲) تعریف کرده‌اند.

در علم مکانیک منظور از کارآمدی یا کارایی یک ماشین، نسبتی است که میان نیروی مصرف‌شده و نیروی بازده برقرار می‌شود؛ اما در روان‌شناسی این نسبت به کوشش‌های به‌کاررفته در زمان معین وابستگی پیدا می‌کند. در زمان مشخص، از میان دو نفر، فردی که کار بهتر و بیشتری انجام دهد، کارآمدتر است. در واقع، مطلوبیت به کارگیری منابع در به دست آوردن نتایج، کارایی نامیده می‌شود. کارایی را انجام دادن کار به شیوه منظم و با کمترین اتلاف نیز تعریف کرده‌اند. در حقیقت، کارایی نسبتی است که برخی از جنبه‌های عملکرد واحدها را با هزینه‌هایی که بر انجام آن متحمل شده، مقایسه می‌کند. در اثربخشی، انجام دادن کار درست و مطابق هدف مورد تأکید قرار می‌گیرد و بر نتیجه کار توجه می‌شود. در تعیین اثربخشی، هدایت منابع به سوی اهدافی که ارزشمندترند در اولویت قرار می‌گیرد؛ بنابراین، نتایج به‌دست‌آمده از مجموع اقدامات انجام‌شده اثربخشی نامیده می‌شود. برای مثال، تمرکز بر نتایج، انجام کار صحیح در زمان مناسب و دستیابی به اهداف

از جمله آنهاست. به طور کلی اثربخشی سازمانی، دستیابی به اولویت‌ها و اهداف چندگانه در چارچوب نظام ارزشی مشترک با فرهنگ سازمانی است؛ به گونه‌ای که کسب اهداف از نظر هزینه و زمان بهینه باشد و رضایت خاطر افرادی را که در جهت کسب اهداف تلاش می‌کنند فراهم کند (کاظمی، ۱۳۸۱).

با توجه به اینکه کارآمدی و کارگزاری در بستر امنیت در نگاه اسلامی با نگاه به تأمین امنیت از درون محقق می‌شود، آنچه از آیات قرآن استفاده می‌شود ایمنی از خوف و جوع است، در حالی که خوف مقابل امن و جوع هم مقابل معیشت است. فلسفه اینکه در اسلام دنیا و آخرت در طول هم قرار گرفته‌اند، همین است. و دنیا برای دستیابی به هدفی برتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. با اینکه نعمات خداوند برای تحقق عبودیت انسان است، همین نعمت‌ها برای افراد غافل تولید حرص می‌کند. وقتی انسان اطمینان قلب را از دست بدهد، به تخییر متمسک می‌شود. از آنجا که نیاز فطری سبکبالی انسان است، گاه در شناخت شیوه دستیابی به آن دچار مشکل می‌شوند و با نزدیک شدن به مسکرات یا لهو و لعب، به نوعی منطقه‌الغراغ تخییری برای خود به وجود می‌آورند. امام نیز می‌فرمود مارکسیست‌ها هم بدون اینکه خود بدانند به دنبال خدا می‌گردند، چون نیاز فطری انسان توجه به خالق است. با این نگرش در مجموع می‌توان کارآمدی در نظام اسلامی را در جهت دستیابی به مدینه فاضله و کسب مقام خلیفه‌اللهی توسط انسان، این‌گونه تعریف کرد: «تحقق حداکثری قوانین الهی در جامعه متناسب با شرایط مکان و زمان».

اگر در کارآمدی هدف دستیابی به رضایت مردم باشد، باید رضایتی در این مسیر فراهم شود. وقتی مردم احساس کنند در عملی که انجام داده‌اند حق، حد و وقت رعایت شده است، به دلیل فطری بودن، خود به خود به رضایت درونی می‌رسند. در معارف اسلامی نیز تصریح شده است که توجه انسان به خداوند و ائمه اطهار هم به علت توجه آنان به انسان بوده است. بنابراین، وقتی عملی فطری است، یعنی منطبق با خواست خداست و رضایت مردم نیز منوط به رضایت الهی است. البته در تعریف امنیت لازم است شاخه‌ای مرتبط اعم از حساسی و هندسی نیز تعریف شود. هم‌چنین لازم است این امنیت ایجابی باشد و به عنوان الگو طراحی شود.

ج) نظام کارگزاری

در سیره و بیانات نورانی امیرمؤمنان به عنوان مهم‌ترین کارگزار دولت نبوی و نیز مؤسس دولت علوی، دو رکن بنیادی حسن فاعلی و حسن فعلی در کنار ضرورت

نیت صالح و خدمت به مردم، بنیادهای اصلی کارآمدی کارگزار حکومت به منظور تحقق اهداف عالی حکومت اسلامی هستند. لذا عمل بدون بازده آدم خوب و نیز خدمتگزاری خوب بدون نیت قرب به خداوند عبادت محسوب نمی‌شود.

با بهره‌گیری از احادیث دیگری از امیرمؤمنان در تبیین علل سقوط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه اسلامی می‌توان بایسته‌ها و راهبردهای اصلی دستیابی به کارآمدی را به این شرح برشمرد:

۱. حفظ و مصونیت‌بخشی اصول اساسی؛
۲. بهره‌مندی از حسن تدبیر و مدیریت؛
۳. مقدم داشتن فرزندگان در برابر فرومایگان؛
۴. عدم دل بستگی به دنیا؛
۵. عبرت‌گیری از هزینه‌های زیان‌بار اقتصادی؛
۶. عبرت‌گیری از تجارب گذشته و جبران آن.

امنیت را می‌توان از دو منظر مورد توجه قرار داد: یکی، از طرف امام و دیگری از طرف امت. با تعبیر دوم حتی می‌توان به تعبیر حق امنیت از سوی مردم اشاره کرد؛ چنان که در فصول قانون اساسی بر آن تأکید شده است. لذا امنیت اجتماعی را می‌توان برگرفته از اسلام، تأکید متقابل حق حاکمیت و حق مردم دانست. از آنجا که کارآمدی برای تحصیل رضایت مردم است، و رضایت آنان نیز برای پیشبرد اهداف عالی امام در جامعه است، نظام کارگزاری نیز برای این منظور تعبیه می‌شود که با استمرار تربیت، آموزش این کارآمدی تداوم یابد؛ به گونه‌ای که مبنای کارگزاری در نظام جمهوری اسلامی ایران تفسیر یا انکشاف مأمور و مسئول بودن و نه مأمور و معذور بودن است (جوادی آملی، ۱۳۷۹: ۳۱۷-۳۱۵).

بنابراین لازم است کارگزاران نظام اسلامی همواره با درست‌کاری (حسن فعلی) و کار درستی (حسن فاعلی) به مردم خدمت کنند. با این نگرش، مفهوم کارآمدی و کارگزاری ملموس‌تر می‌شود.

۲. راهبردهای تحقق امنیت پایدار و کارآمدی

الف) راهبردهای دستیابی به امنیت پایدار

- بازسازی مرجعیت امنیتی مردم‌نهاد

مهم‌ترین بحث امنیت مردم‌پایه است. اگر مردم تکلیف خود را با حکومت بدانند و به آن عمل کنند، امنیت پایدار می‌شود. مردم مبنای مرجع امنیتی ما هستند و نظام در آن مستحیل است. حضرت امام در مورد رأی مردم به نظام مشروطه غربی فرمودند:

پدران ما تصمیم گرفتند و ما حق داریم که خودمان تصمیم بگیریم. بعدها هم که سؤال‌کننده‌ای از ایشان در مورد شمولیت این حکم در زمان انقلاب اسلامی پرسید، مجدداً بر این حکم کلی و حق مردم در انتخاب حکومت در هر عصر صحه گذاشتند.

– استحکام نرم‌افزاری و سخت‌افزاری اصول امنیت پایدار

از آنجا که برهم‌خوردن ثبات ذهنی نیروهای خودی و مردم، ضد انقلاب را به طمع می‌اندازد و نیز پایه تصمیم‌گیری باید بر مبنای اطلاعات صحیح باشد، لازم است امنیت پایدار مبتنی بر اصول سادگی، ثبات، صدق و صراحت باشد. برای دستیابی به امنیت پایدار باید به گونه‌ای رفتار شود که در شدیدترین حملات دشمن در جنگ نرم اعصاب و مشاعر جامعه و مدیران و رهبران جامعه مورد توجه قرار گیرد. حضرت امام خمینی(ره) در پیام استقامت‌شان پس از پذیرش قطعنامه اشاره می‌کنند که اگر مدیریت دست ملیون بود، در شدايد و فشارها خیلی زود کاسه صبرشان به سر می‌آمد و تسلیم می‌شدند. اما روحانیت متعهد به اسلام ظرفیت روحی و روانی و باورهای عمیق اعتقادی ایجاد کرد. اینکه در حدیث امام زمان (سلام الله علیه) ویژگی‌های رهبری در عصر غیبت بیان شده و مبنا در نظام جمهوری اسلامی قرار گرفته است که اعلم، اشجع و صائن لِنفسه است، نشان می‌دهد که همه این حب‌ها باعث می‌شود قدرت تحمل انسان کاهش یابد، لذا انسان‌های دنیازده در مشکلات جزع و فزع بیشتری می‌کنند. با این دید باید ساختار امنیتی را به لحاظ نرم‌افزاری و سخت‌افزاری برپا کرد.

– استقرار نظام آموزشی اعتلایی – ارتقایی

هدف حکومت اسلامی تربیت است، لذا مقدمه تحقق حکومت اسلامی، اصلاح نظام آموزشی آن است. برای مثال، در نظام آموزشی ساختار نظامی و پلیسی تفاوت‌هایی وجود دارد. نظام آموزشی ساختار نظامی ناظر به تولید بسته‌های مقابله‌ای است: دسته، گردان و گروهان. لذا سرباز، درجه‌دار، افسر جزء و افسر ارشد در دوره‌هایی متفاوت آموزش می‌بینند، بعد همگی در مانورهای آموزشی شرکت می‌کنند و سپس به یک یگان تبدیل می‌شوند. اما ساختار پلیسی نظام آموزشی ناظر بر فرد است و قوانین استخدامی باید بر همین مبنا شکل گیرد. در این نظام آموزشی فرد قابلیت دریافت ارتقا پیدا می‌کند. در مقابل، متخلفین و مجرمین با هوش بالا و جسارت علیه هنجارهای جامعه عمل و از خلأها و زوایای ناشناخته اجتماعی فاقد قوانین و مقررات یا فقدان عاملین به قوانین و مقررات استفاده می‌کنند و نظام آموزشی را نیز خود تعریف می‌کنند.

باید نظام آموزشی اعتلایی- ارتقایی ایجاد کرد که از لحاظ درونی و انگیزشی به دنبال اعتلا و ارتقا باشد. نظام امنیتی هم باید این گونه باشد و کارکردهایش را در جامعه به خوبی نشان دهد و فرصت هرگونه سوءاستفاده را با مدیریت بهینه از دشمن سلب کند. حتی اگر ساختار امنیتی ناقص باشد، ساختار درون فردی باید فعالانه دفاع کند و تسلیم دشمن نشود، چون جنگ روانی فرد فرد جامعه را هدف قرار می‌دهد. دین مبین اسلام هم بر همین مبنا ایمان را بیان کرده است. خداوند متعال با ارسال پیامبران و ائمه تنها نظام سلسله‌مراتبی خاصی را ترویج نکرده که برای دستیابی به هر چیزی از طریق آنها عمل شود، بلکه آنها را منبع فیض معرفی کرده که فارغ از برخی رویکردهای شرک‌آمیز، به آنان توسل شود. لذا در طراحی امنیت پایدار، ساختار آموزش ملی نقش اساسی ایفا می‌کند. آموزش و تربیت اسلامی با توجه به دو وجه درونی و بیرونی که دارد، از طریق نظام‌های آموزش غربی تأمین نخواهد شد. شکل‌گیری شخصیت‌های مذبذب و بی‌هویتی‌های موجود در جامعه ناشی از فقدان مبنا در تصمیم‌گیری‌های افراد است که باید مورد اصلاح قرار گیرد. به تعبیر مقام معظم رهبری، باید نظام کارگزاری و امنیتی جامعه را به سوی بطانه سوق دهیم که اگر همه تسلیم شدند، او بماند و با سرمایه ایمانش دفاع کند. بر این اساس باید ساختار نظام آموزشی ملی ایجاد شود که این مسئله را تقویت کند. برای مثال، نسبت دانش‌آموزان به طلاب در نظام آموزشی فعلی ۱۴ میلیون به ۷۰ هزار نفر است و غرض از این طریق هرم اجتماعی ما را هدف قرار گرفته است. مدلی که در این شرایط باید در ساختار آموزشی دنبال شود، ایجاد بصیرت و به دنبال آن عمل متعبدانه بر اساس حجت در مبانی و مفاهیم فقهی است. یکی از ستون‌های ساختاری که باید طراحی شود تا در مقابل حملات ناامن‌کننده سخت و نرم و نیمه‌سخت مقاومت کند، این است که به تعبیر امام(ره)، به جای رفتار قیوم‌آبانه به گونه‌ای رفتار شود که مردم خود حکومت کنند و بتوانند بهترین رهبر، بهترین نماینده مثل شهید مدرس و بهترین رئیس‌جمهور مثل شهید رجایی را انتخاب کنند. این مسئله نیاز به تهذیب و تربیت دارد. ساختار آموزشی ما مبتنی بر حفظیات است. باید نظام آموزشی کارآمد حوزه مبتنی بر یادگیری و مباحثه را پیش روی خود در اختیار داریم و لازم است مبنای اصلاح ساختار آموزشی موجود شود. حضرت امام می‌فرماید: تنها چیزی که با ما می‌ماند آن چیزی است که (هم‌چون صدق و صفا) از درون خود تحصیل کرده‌ایم. نظام آموزشی ما مبتنی بر مدرک‌گرایی با هدف تأمین معیشت، عملاً جدایی دین از سیاست را نهادینه می‌کند، در حالی

که در جمهوری اسلامی دین ماهیتاً نمی‌تواند از سیاست جدا باشد. اینجاست که ناکارآمدی در مسئولیت‌های مختلف نمایان می‌شود.

– مهندسی سازوکار سنجش ریاضی رفتار

رفتار مردم با حکومت باید ریاضی شود. رفتار مدیران حاکمیت باید تعریف شود. رفتارها باید استاندارد شود. غضب و شهوت سیستم باید مهار شود. لذا باید سازوکاری را مهندسی کرد که هم ریاضی باشد هم قابل ارزیابی روشن که مسئولان چقدر به وظیفه‌شان عمل می‌کنند. رفتارهای غیر استاندارد مستمراً تولید ناامنی می‌کند و معدل این ناامنی‌ها مستمسکی برای دشمن در جنگ نرم می‌شود. آنها درصددند ظرفیت روانی ملت‌ها را از طریق راهبرد شوک و بهت لبریز کنند و در این فضای شوک ایجادشده و در مدت بهت جامعه، کار خود را انجام دهند.

– تحقق شاخص‌های نظام کارگزاری در انتصاب مسئولان

در تأمین امنیت، انتصاب در نظام کارگزاری هم مفهوم پیدا می‌کند. شاخص‌های ثبات شخصیت و داشتن روحیه و اعتقاد عمیق مردمی دو شاخص اصلی نظام کارگزاری در جمهوری اسلامی ایران است. با توجه به اینکه امروز زیرساخت‌های باوری جامعه مورد هدف است، ساختار باید به اجزای مختلف تعریف شود و به صورت ریاضی قابل سنجش باشد و حساب‌کشی شود. اگر اسلام در صحنه عمل محقق شود، همه شاخص‌های کرامت و... برای انسان تحقق خواهد یافت.

– پالایش گرایش‌های انحرافی و تخدیری

امنیت از اطمینان قلب می‌آید. بالاترین درجات امنیت را شخصیت‌هایی مانند امام خمینی داشتند. در مقابل این اطمینان، تخدیر وجود دارد که شخص متوجه نیست و فواصل را با عقلانیت درک نمی‌کند. لذا در طراحی ساختارهای حکومتی در جهت کارآمدی در مسیر رشد و قرب الهی باید کاملاً مواظب گرایش‌های التقاطی، سکولاریستی و لیبرالیستی بود؛ چنان که این گرایش‌ها در حال حاضر کاملاً ساخت یافته و ابزارهای زندگی برمبنای آن شکل گرفته است. مدل زندگی ما اجتماع را دارای اصالت می‌داند و در اسلام به یدالله مع‌الجماعه، نماز جماعت، حج، مشورت و... و زندگی جمعی تأکید شده است، در حالی که در مکاتب دیگر فرد دارای اصالت است و انسان‌ها به سمت زندگی فردی سوق می‌یابند. اگر رشد اسلامی و قرآنی حاصل شود، لطافت روح بسیاری از مفسدات را دفع می‌کند.

- تبیین وابستگی معیشت و امنیت پایدار

باید توجه کرد در امنیت پایدار معیشت و امنیت مردم به هم وابسته است؛ چنان که منافع مردم و منافع نظام در طول یک خط بوده و در برخی کشورهای دنیا هم این گونه است. اما در کشور ما برخی تصور می‌کنند که تنها روحانیون باید از منافع نظام دفاع کنند. این موارد نیز باید در ارتقای کارآمدی نظام مورد ملاحظه قرار گیرد.

ب) راهبردهای تحقق کارآمدی نظام کارگزاری - ثبات‌سازی هویتی

در واگذاری مسئولیت‌ها ابتدا فرد باید مورد امتحان قرار گیرد. نظام اسلامی باید ثبات هویتی برای فرد به وجود آورد که او را به سوی نفس مطمئنه رهنمون شود و حتی در روز حشر هم که همه چیز فرو می‌ریزد، نلرزد. پیامبران هم مبعوث شدند تا انسان‌ها در مصاف با ابلیس از حداکثر سعادت بهره‌مند شوند، به جنت بروند و آنها که مستعدترند به لقای رب نایل آیند. لذا نظام اسلامی باید به گونه‌ای حرکت کند که افراد در آن احساس تزلزل و عدم امنیت شغلی نکنند.

برای مثال، رعایت حجاب را می‌توان در قالب انضباط و بدحجابی را به بی‌انضباطی تعریف و قوانین انضباط اجتماعی را به گونه‌ای طراحی کرد که ضمن بسترسازی مناسب در طرح آن، با هنجارهای عمومی جامعه سازگاری داشته باشد و حتی موجب اصلاح رویه‌های غلط در جامعه شود.

- شاخص‌سازی کمی

یکی از راهبردهای کارآمدسازی، شاخص‌سازی کمی آن است. برای مثال در مورد شورای نگهبان، به عنوان یکی از ارکان نظام، چند شاخص را باید بازسازی کرد. آنچه همیشه بین جریان‌ها و جناح‌ها حساسیت ایجاد می‌کند و هنوز برطرف نشده و موضوعی که بیشتر مطرح می‌شود در خصوص التزام عملی به ولایت فقیه است. باید دانست التزام عملی به ولایت فقیه تنها به این نیست که در خلال صحبت‌ها نام ایشان برده شود یا تنها چفیه انداخته شود. چه شاخصی وجود دارد که فرد قلباً ملتزم به این مفاهیم ارزشی باشد؟ به نظر می‌رسد کمی شدن فعالیت‌های اجتماعی و مورد ملاحظه قرار گرفتن آن می‌تواند در این موضوع راهگشا باشد. برای مثال، امام می‌فرمودند خلاف مقررات رانندگی عمل کردن خلاف شرع است و گناه هم محسوب می‌شود. در جمهوری اسلامی مد نظر و ایده‌آل، فرد روزانه در خلال انجام فعالیت‌ها درصد

کسب ثواب است. بدون در نظر گرفتن فرمایش امام و رهبری، موضوعیت عبادت بودن خدمت در همین است. وقتی فرد خدمت می‌کند به صورت نظام‌مند قرب و بندگی را جهت‌گیری کرده است، چون هر اقدام که انجام می‌دهد خدمت است. برای مثال، مقام معظم رهبری فرمودند بزرگ‌ترین سرمایه نیروی انتظامی اعتماد مردم است.

در خصوص التزام عملی هم باید به فعالیت‌ها و سوابق فرد در طول سال‌های گذشته توجه کرد؛ به ویژه در مقاطعی که رهبری اولویت‌هایی را تعیین می‌فرمودند. موضوع مهم دیگر التزام به ولایت فقیه یا همان نظام ولایت فقیه برای تصدی مسئولیت‌های اجتماعی است. باید بررسی کرد که فرد تا چه حد به مقررات اجتماعی از جمله قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی پای‌بند بوده است. وقتی امام می‌فرمایند عزت و شرف انسان‌ها در رعایت قانون است و آن را نشانه تقوا می‌دانند، عدم رعایت آن بی‌تقوایی است. باید بررسی شود که آیا این تربیت اجتماعی در فرد نهادینه شده است، چون جامعه می‌خواهد به او روی بیاورد. امام می‌فرماید: «خدا نکند کسی قبل از اینکه ساخته شود جامعه به او روی آورد» که جامعه را تباه می‌کند. رفتار هر فرد باید هم‌چون امیرالمؤمنین (ع) بر مبنای شاخص‌های روشنی باشد که حتی برای آیندگان راه و مسیر را روشن کند و موجب گمراهی افراد نشود. در تشخیص ارزش‌ها، الگوپذیری از سیره ائمه اطهار (ص) به ویژه امیرالمؤمنین و در زمان حاضر حضرت امام و مقام معظم رهبری می‌تواند روشنگر و تعیین‌کننده شاخص‌های اصیلی هم‌چون نظم، سادگی و... باشد. با به کارگیری این شیوه به همراه شاخص‌گذاری کاربردی و ریاضی برای تصمیم‌ها، قدرت شورای نگهبان در تشخیص افراد اصلح بالا می‌رود. حتی با آسیب‌شناسی رفتاری افراد و نظارت مستمر بر مسئولیت‌های کلیدی و ارائه تذکرات لازم به آنها و نیز استفاده از اختیارات قانونی خود در تشخیص عدم صلاحیت‌ها می‌توانند نقش خود را ایفا کنند. در این صورت هر کسی در نظام اسلامی در جای خود قرار می‌گیرد.

– نظارت کلان و مؤثر

باید ساختارهای کارگزاری در نظام اسلامی به گونه‌ای طراحی شود که بازخورد سیستمی وجود داشته باشد و طراحی مدل آموزشی، مدل مهندسی سیستم و ارزیابی مدیریت اعمال گردد. در این صورت انسان‌های متولی پرورش پیدا می‌کنند. هم‌چنین لازم است بازخوردگیری بر اساس شاخص‌های بومی و موضوعی در هر حوزه انجام

گیرد و نیز کنترل گلوگاه‌های حیاتی در بازخوردگیری‌ها مورد توجه قرار گیرد. برای نظارت کلان بر کارگزاران نظام اسلامی همچون شیوه کنترل کیفیتی که در صنایع صورت می‌گیرد. لازم است برای نظارت کلان، تنها بر کنترل کیفیت صنایع گوناگون به لحاظ روزآمد بودن و اجرای صحیح فرایندها، کنترل صورت گیرد. لازم است دستگاه نظارتی کلان در سطح راهبردی بر دستگاه‌های اجرایی که مبتنی بر نظارت عملیاتی است. حتی بدون دخالت قهری با رصد کردن نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، سیاست‌گذاری و از طریق ضابطه‌گذاری یا اصلاح ضوابط در سطوح عالی، میانی و اجرایی مدیریت کند.

نتیجه‌گیری

با توجه به لزوم تبیین مفاهیم کلیدی امنیت متناسب با مبانی نظری و معرفتی اسلام و مبتنی بر شاخص‌های فطری، با نگاه ایجابی مشتمل بر «بازتعریف شاخص‌ها و تعاریف فطرت در جهت ایجاد احساس تعادل، ثبات‌بخشی، تعمیق، تعالی، کنترل راهبردی درونی بر مبنای کرامت و آرامش و مدیریت بازگشت تعادل در باور انسان در جامعه و مصونیت‌سازی به منظور رفع موانع عبودیت خداوند» تعریفی از امنیت ارائه شد تا ضمن تأکید بر تعمیق امنیت پایدار در باور هر فرد، بر لزوم تنظیم ساختار، گفتار، رفتار و قوانین و مقررات اسلامی در جهت آرام‌سازی درون فرد و تسلیم‌تر کردن او نسبت به اوامر و نواهی الهی تأکید شود.

از طرفی، با توجه به تبیین ضرورت توجه انسان به خالق بر اساس فطرت، کارآمدی در نظام اسلامی نیز به منظور دستیابی به مدینه فاضله و کسب مقام خلیفه‌اللهی توسط انسان «تحقق حداکثری قوانین الهی در جامعه متناسب با شرایط مکان و زمان» در جهت انطباق با رضایت الهی است و کارگزاران نظام اسلامی باید همواره با حسن فعلی و حسن فاعلی به مردم خدمت کنند.

بنابراین با اتخاذ راهبردهای بازسازی مرجعیت امنیتی مردم‌نهاد، استحکام نرم‌افزاری و سخت‌افزاری اصول امنیت پایدار، استقرار نظام آموزشی اعتلایی- ارتقایی، مهندسی سازوکار سنجش ریاضی رفتار، تحقق شاخص‌های نظام کارگزاری در انتصاب مسئولان، پالایش گرایش‌های انحرافی و تخدیری و در نهایت، تبیین وابستگی معیشت و امنیت پایدار، دستیابی به امنیت پایدار در نظام کارگزاری جمهوری اسلامی ایران عملی و نیز از طریق راهبردهای ثبات‌سازی هویتی، شاخص‌سازی کمی و نظارت کلان و مؤثر کارآمدی نظام کارگزاری محقق می‌شود.

- آقابخشی، علی (۱۳۷۹)، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: انتشارات چاپار.
- جعفری، محمدرضا (۱۳۷۷)، فرهنگ نشر نو، تهران: نشر تنویر، ج ۱.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۷۹)، ولایت فقیه؛ ولایت فقاقت و عدالت، مرکز نشر اسراء.
- زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۷۶)، فرهنگ جامع مدیریت، تهران: چاپ سپهر.
- فتحعلی، محمود (۱۳۸۲)، مباحثی در باب کارآمدی، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- فرنچ، درک (۱۳۷۱)، فرهنگ توصیفی مدیریت، ترجمه محمد صائبی، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- کاظمی، سیدعباس (۱۳۸۱)، بهره‌وری و تجزیه و تحلیل آن در سازمان‌ها، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- گلریز، حسن (۱۳۶۸)، فرهنگ توصیفی لغات و اصطلاحات علوم اقتصادی، تهران: مرکز آموزش بانکداری، چاپ اول.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی